

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИВАТНОЇ ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 347.4

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Здійснення особистих немайнових прав фізичної особи, пов'язаних з забезпеченням недоторканості приватної сфери її життя, перебуває у органічній єдності з дотриманням принципів організації діяльності правоохоронних органів та визначених у законодавстві меж їхнього втручання у приватну сферу життя окремої особи. Таке втручання має бути достатньо обґрунтованим та допустимим лише в умовах виконання їхніх функцій по боротьбі з правопорушеннями та здійсненням правосуддя.

До сьогодні зберігається тенденція вирішувати проблеми забезпечення прав громадян у процесі провадження процесуальної діяльності відокремлено від процесів реформування приватних правових галузей, що, на нашу думку, є шкідливим та невиправданим. Не може бути двох правових ідеологій в межах однієї правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які опирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Рівень наукових досліджень сфери правового регулювання здійснення детективно-розшукових та приватно-охоронних послуг залишається у вітчизняній юридичній науці недостатньо адекватним потребам суспільної практики. Зазначене є характерним не лише для кримінально-процесуальної галузі, але й площині цивільного права. Лише у працях деяких дослідників порушуються гострі питання, присвячені способам провадження та повноваженням приватних охоронних та детективних структур. Серед авторів, які так чи інакше торкаються проблематики розшукової або охоронної діяльності, можна назвати: В.І.Бобрика, В.І.Курило, Н.В.Устименко, С.А.Шейфера.

У дисертаційному дослідженні, присвяченому правовому режиму окремих видів таємниць особистого життя людини, Н.В.Устименко запропонувала поняття цивільно-правової охорони особистого життя людини, тобто встановленої державою й законодавчо закріпленої системи заходів та способів, що забезпечують людині в рамках суспільного життя реальну можливість розпоряджатися своїми особистими правами і відгороджувати своє особисте життя від незаконних втручань [4, с.7-11].

У роботі В.І.Бобрика, присвяченій визначенню теоретичної моделі цивільно-правової охорони особистого життя, основну увагу приділено розумінню недоторканності і таємниці особистого життя, які традиційно в цивілістиці розглядають як засоби правової охорони особистого життя, а також обґрунтовано необхідність виділення з таємниці – конфіденційності інформації про особисте життя [1, с.6].

На жаль, сучасні дослідження практично не торкаються проблем діяльності охоронних підрозділів на підприємствах, значення та форм участі приватних розшукових установ у процесі розслідування кримінальних справ, не визначаються перспективи та обсяги повноважень розшукових та охоронних структур.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Спробуємо оцінити стан речей у сфері детективно-розшукових та приватно-охоронних відносин, чинне та перспективне законодавство щодо процесу здійснення комплексу особистих немайнових прав людини, пов'язаних з її недоторканістю, недоторканістю житла та іншого володіння, таємницею кореспонденції, а також запропонувати власні моделі провадження заходів у сфері забезпечення законності у процесі реалізації розшукової та охоронної діяльності.

Аналіз практичних пропозицій на ринку послуг детективного та охоронного характеру дозволяє нам виділити найбільш типові з них. Так, приватні детективи пропонують такий перелік заходів у сфері шлюбно-сімейних відносин, як: пошук осіб, на які поширюються аліментні зобов'язання; перевірка якості виконання обов'язків гувернантками, домогосподарками, особами, які здійснюють догляд за дітьми; надання допомоги батькам: спостереження за дитиною, встановлення її кола спілкування, аналіз поведінки підлітка з метою запобігання негативним наслідкам (втеча з дому, вчинення правопорушень, алкоголізм та наркоманія); перевірка достовірності оголошених особою відомостей щодо власного сімейного стану, встановлення біографічних та інших даних, які характеризують особу; перевірка даних, наданих особами, які звернулися в службу знайомств, у тому числі і через інформаційні ресурси в Інтернеті; встановлення та підтвердження факту подружньої зради з наданням фото-, аудіо-, відеозвітів, виявлення контактів особи, виїзд, за необхідності, за місцем її відпочинку або проведення ним заходів особистого характеру.

Не менш широким є перелік заходів у сфері цивільно-правових відносин та у сфері „внутрішньої корпоративної безпеки”: збір інформації про об'єкт зацікавленості: перевірка паспортних, біографічних даних, збір інформації з різних джерел; зовнішнє спостереження (автомобіль-

не або інше); фото-, відеоспостереження; виявлення фактів контрспостереження; перевірка приміщень або (та) автотранспорту на предмет розташування підслуховуючих пристроїв; розшук осіб, визнаних судом безвісно зниклими, боржників, шахраїв, осіб, які з інших причин переходяться від зацікавлених суб'єктів; розшук майна (у тому числі і з метою забезпечення виконання зобов'язань або з метою забезпечення позову); перевірка заявленого алібі або консультації з питань побудови алібі; встановлення інформації про абонента; допомога адвокатам (представникам у судочинстві) з метою збору інформації, перевірки даних; перевірка інформації щодо ділових партнерів, їх ділової репутації, виявлення можливого промислового шпигунства, вжиття конкурентами заходів недобросовісної конкуренції; перевірка кандидатів при прийомі на роботу, визначення їхнього стилю життя, перевірка зв'язків у державних структурах та конкуруючих фірмах, перевірка попередніх місць роботи, причин звільнення, дострокового розірвання контрактів; спостереження за співробітниками з метою запобігання або виявлення фактів шахрайства, викрадення майна, зловживання посадовим становищем, фактів ухилення від дій в інтересах роботодавця; збір інформації щодо певних установ через контрагентів (дилерів, постачальників); вивчення та складання аналітичних документів щодо фізичної особи або установ, підприємств, організацій з офіційних джерел (довідники, альманахи, ЗМІ, Інтернет, інші бази даних відкритого доступу); встановлення платоспроможності.

В цілому, приватна детективна діяльність здійснюється для розшуку, а охоронна для забезпечення захисту життя і здоров'я громадян; охорони майна власника, у тому числі і при його транспортуванні; проектування, монтаж та обслуговування засобів охоронно-пожежної сигналізації; консультування і підготовка рекомендацій клієнтам з питань правомірного захисту від протиправних посягань; забезпечення порядку у місцях проведення масових заходів.

Виникає питання: а яким чином врегульована діяльність у приватній сфері охорони та розшуку в Україні? Відповідь невтішна – жодним чином. На практиці в Україні зріс попит до охоронних та детективних послуг. Послуги з охорони власності та охорони громадян визначаються як вид господарської діяльності, який за своїм суб'єктивним складом і змістом є цивільно-правовими зобов'язальними правовідносинами і здійснюється на підставі законодавчих та інших нормативно-правових актів або державних ліцензій на право надання послуг з охорони власності, крім окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, та охорони громадян [2, с.17].

Сучасною формою здійснення охоронної діяльності передбаченої національним законодавством, є договір охорони, предметом якого є забезпечення особистої та (або) майнової безпеки особи, яку охороняють, та (або) володільця майна закріпленій у ст.978 ЦК України. Це єдина норма приватно-правового характеру у диспозиції якої є згадка про провадження охоронної діяльності.

Щоправда, існують декілька варіантів проектів відповідних законодавчих актів, серед них: проект Закону України „Про приватну детективну діяльність” (автор – народний депутат Ю. Кармазін) № 5237 від 05 квітня 2000 р., проект Закону України „Про приватну детективну діяльність” (автори – народні депутати В. Кафарський, О.Бандурка та В.Мойсик) № 5380 від 7 квітня 2004 р., проект Закону України „Про приватну детективну діяльність” (автори – народні депутати Ю.Кармазін, В.Онопенко та М.Оніщук) № 5380-1 від 1 липня 2004 р., цей законопроект більшою мірою узгоджується із загальними положеннями та вимогами і, нарешті, останній – це проект Закону України „Про приватну детективну діяльність” №2120 від 25 лютого 2008 р. (автор – народний депутат В.Мойсик).

На жаль, жоден з них на сьогодні не отримав підтримки законотворчого органу, хоча на сьогодні фактично такий вид діяльності здійснюють як окремі фізичні, так і юридичні особи. Крім того, вони стосуються, першочергово, аспекту провадження детективних, а не комплексно розшуково-охоронних послуг.

Проблема правового регулювання охоронної діяльності охоплює не лише національний але й міжнародний рівень. На світовій арені охоронна діяльність здійснюється організаціями, що складаються з висококваліфікованих фахівців або військовослужбовців, звільнених у запас. Йдеться про спеціалізовані охоронні компанії, що виконують широкий спектр різних послуг – від створення воєнних доктрин до особистої участі у охороні майнових комплексів, вантажів.

Діяльність названих охоронних компаній багатостороння – аж до участі у доставлянні і розподілі міжнародної гуманітарної допомоги. Особливим суб’єктом надання військової допомоги виступають і спеціалізовані охоронні компанії. “Сучасні міжнародні охоронні компанії – відтворена форма найманських організацій минулого, – зазначає О.Наден, і продовжує, – але хоча за формою вони схожі на своїх попередників, нинішні охоронні компанії розробили нові способи діяльності, що відповідають потребам і структурам міжнародної системи держав, яка склалась у останнє десятиліття [3]. До числа таких великих охоронних формувань відносяться: південноафриканська фірма “Executive Outcomes”,

“Всесвітня організація безпеки”, агентство Sandline International, компанія Military Professional Resources Inc [3].

Останні події у берегів Сомалі зайвим чином підтверджують актуальність залучення озброєної приватної охорони до перевезення вантажів.

Що отримуємо у підсумку? Вітчизняна правова система лише знаходиться на стадії напрацювання необхідних правових норм. Проте, вже сьогодні необхідно законодавчо закріпити наступні принципи положення.

По-перше, це нормативне закріплення визначення поняття «приватна охоронна діяльність» (окремим законом або сегментом законодавчого акту, що має регулювати детективну діяльність) – як передбачену Законом підприємницьку діяльність фізичних та юридичних осіб, що являє собою систему охоронних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я, недоторканності особи, що охороняється, її майна або інформації, що надається на договірній основі замовникам (фізичним та юридичним особам).

Ми вважаємо, що такий договір може передбачати рівень, форми, види охорони особи або майна і, що особливо важливо, ступінь та джерела загрози, охорону від негативного впливу яких бере на себе охоронець. Відповідно до ступеня загрози охоронець погоджується на певний рівень ризику, загрози або небезпеки для себе.

По-друге, постала необхідність у розробці типових правил проведення службового розслідування та меж повноважень охоронних підрозділів у приватній сфері. Ми пропонуємо використовувати категорію „корпоративного розслідування”, що може включати можливість проведення неофіційного корпоративного контролю (корпоративне прослуховування телефонних переговорів, моніторинг електронної пошти), огляду робочого місця (зовнішній візуальний та за умов дотримання розроблених процедур – проведення службою безпеки обшуку, виїмки та огляду робочого місця працівника, відмикання систем безпеки, розблокування електронних контрольних пристроїв), проведення опитування за участю психолога або з використанням засобів інструментальної діагностики емоційної напруги (тестування за допомогою поліграфа у приватноправовій сфері часто відбувається при укладанні трудового договору за ініціативою власника або уповноваженого ним органу і здійснюється, як правило, з метою “перевірки лояльності”. Крім того, роботодавець часто цікавиться питаннями алкогольної або наркотичної залежності працівника, ставлення до азартних ігор, причина звільнення з попереднього місця роботи. Досить часто пропозиція пройти тестування на по-

ліграфі пов'язана з бажанням захистити велику фірму від проникнення до складу її працівників представників конкуруючого підприємства або осіб, пов'язаних з кримінальними структурами); вилучення та збереження біометричних зразків для забезпечення функціонування систем контролю доступу (щодо всіх зазначених дій є обов'язковою отримання попередньої згоди від працівника при прийомі на роботу).

По-третє, це законодавче закріплення імперативних принципів діяльності у сфері забезпечення корпоративної безпеки та діяльності відповідних служб. До таких, зокрема, ми відносимо: заборону проводити корпоративне розслідування щодо неповнолітніх; обов'язковість інформування правоохоронних органів при виявленні ознак вчиненого правопорушення з боку працівників; заборона використання гіпнозу та медичних препаратів для отримання інформації.

До числа важливих питань, які потребують свого врегулювання, необхідно також віднести: регламентація діяльності охоронних структур за кордонами держави, де вони були створені; організації міжнародних охоронних агентств; порядку утворення та функціонування картотек, колекцій та інших баз даних; організації діяльності „підготовчих центрів” та обов'язковість проведення перепідготовки детективів та, особливо, приватних охоронців (у тому числі і через процедури кваліфікаційних іспитів на зразок іспитів адвокатів або нотаріусів).

Важливим також є питання затримання правопорушників, осіб, які вчинили злочин, з боку приватних детективів та їх співпраця за правоохоронними підрозділами.

1. Бобрик В.І. Цивільно-правова охорона особистого життя фізичних осіб: автореферат на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / В.І.Бобрик. – Харків, 2004. – 21с.
2. Курило В.І. Організаційно-правові засади надання охоронних послуг. : автореферат на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.07 “Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право” / В.І. Курило. – Ірпінь, 2002. – С.17.
3. Наден О. Нові тенденції розвитку феномена найманства / О.Наден // Право України. – 2005. – №5. – С.120.
4. Устименко Н.В. Тасмниці особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона: автореферат на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Н.В. Устименко/ - Харків, 2001. – 21с.
5. Шейфер С.А. Использование непроцессуальных познавательных мероприятий в доказывании по уголовному делу / С.А.Шейфер // Государство и право. - 1997. - №9. - С.57-63.

Punda O.

Private protective activities (the perspective of legal regulation)

The article is devoted to the problems of the perspective of the legal regulation of conducting the private protective, search and detective activities.

The wide perspectives of introducing the protective and detective activities in the sphere of labor, family and civil relations have been emphasized.

Key words: protective and detective activities, search, corporative security.